SPRIEVODCA
SAKRÁLNYMI PAMIATKAMI MESTA TOPOĽČANY

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť
Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Európska únia
Európsky sociálny fond

Agentúra
Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR
pre štrukturálne fondy EÚ

Operačný program
VZDELÁVANIE

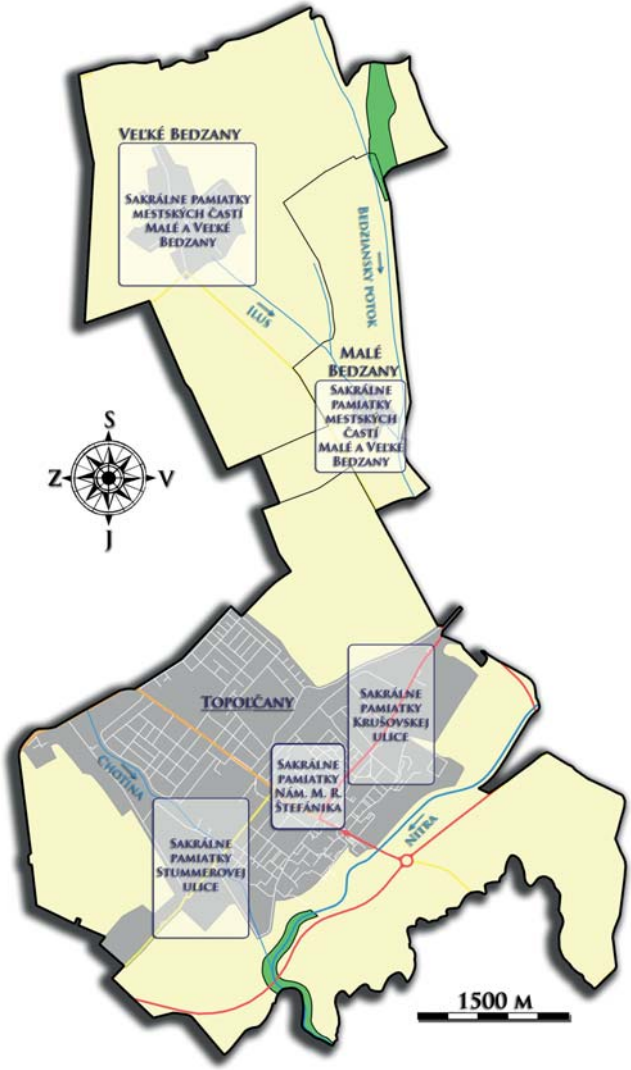

© Prispievatelia OpenStreetMap

Lokality sakrálnych pamiatok mesta Topoľčany

Sakrálne pamiatky Námestia M. R. Štefánika

1. Rímskokatolícky kostol Nanebovzatia Panny Márie
2. Socha Sedembolestnej Panny Márie
3. Budova Rímskokatolíckeho farského úradu
4. Súsošie Najsvätejšej trojice (Trojičný stĺp)
5. Socha svätého Vendelína
6. Socha svätého Floriána
7. Socha svätého Antona
8. Socha Immaculaty
9. Socha svätého Jána Nepomuckého

Sakrálne pamiatky Krušovskej ulice

10. Kaplnka Ružencovej Panny Márie
11. Starý mestský cintorín
12. Židovský cintorín
13. Božie muky

Sakrálne pamiatky Stummerovej ulice

14. Kaplnka Stummerovej nemocnice
15. Súsošie Piety
16. Socha svätého Jána Nepomuckého
17. Kalvária

Sakrálne pamiatky mestských častí Malé a Veľké Bedzany

18. Socha svätého Jána Nepomuckého
19. Kaplnka Panny Márie

Sakrálne pamiatky sú svedectvom vývoja duchovnej kultúry. Mnohé z nich sú dodnes živými stavbami a slúžia svojmu pôvodnému účelu, výnimku tvoria vari iba synagógy, ktoré patria k najohrozenejším sakrálnym stavbám Slovenska.

Okres Topoľčany disponuje veľkým počtom sakrálnych pamiatok. Patria k nim najmä kostoly, kaplnky a sochy znázorňujúce svätcov. Najpočetnejšími sú nepochybne kostoly, ktoré sa nachádzajú takmer v každej obci. Najviac týchto chrámov je rímsko-katolíckych, menej evanjelických a najmenej sakrálnych pamiatok je židovských. Vo viacerých obciach sa nachádzajú i lurdské jaskyne, ktoré sa stavajú po celom svete na počesť zjavenia Panny Márie Lurdskej vo francúzskom mestečku Lurdy.

Medzi sakrálnymi pamiatkami majú obzvlášť bohaté zastúpenie sochy znázorňujúce svätcov. Tie sa na Slovensku, podobne ako v iných krajinách strednej Európy, začali rozširovať od 18. storočia v súvislosti s rekatolizáciou. Medzi najrozšírenejšie patrili sochy Najsvätejšej Trojice, Panny Márie, Jána Nepomuckého, Floriána, Vendelína, či súsošie Kalvárie. Z vďaky za ukončenie moru sa stavali takzvané morové stĺpy so sochami Panny Márie, svätého Sebastiána, svätej Rozálie či svätého Rocha. Donátormi sôch boli zväčša predstavitelia panstva, ktorému obec patrila, zámožnejší obyvatelia obce, bezdetní manželia či jednotlivci, ktorí ich stavali ako pamätníky z vďaky za vypočutie prosby. O ich údržbu sa starali rodiny donátorov alebo samotná obec. Často sa nachádzali na stĺpoch pri okrajoch ciest, a preto sa zaužívalo ich označenie prícestné. Mnohokrát boli tiež umiestňované pred domami alebo na verejných miestach, kde bola ich prítomnosť podľa patronátnej funkcie zobrazovaného svätca najúčinnejšia. Preto napríklad sochy svätého Jána Nepomuckého, ochrancu vôd, stáli pri vodných tokoch. Pri sochách, ktoré sa zvykli vysväcovať, sa konali podľa dátumu svätenia patróna v cirkevnom kalendári verejné pobožnosti.

Mnohými sakrálnymi pamiatkami sa môže pochváliť aj mesto Topoľčany. Ak vás táto tematika zaujíma alebo sa chcete dozvedieť niečo nové z histórie nášho mesta neváhajte a vydajte sa po stopách týchto starobylých monumentov spolu s týmto sprievodcom.

Národná kultúrna pamiatka

Pamätihodnosť mesta

Sakrálne pamiatky námestia M. R. Štefánika

1 Národná kultúrna pamiatka

Rímskokatolícky kostol Nanebovzatia Panny Márie

Jednou z najvýznamnejších dominantných kultúrnohistorických pamiatok mesta Topoľčany je bezpochyby chrám Nanebovzatia Panny Márie, ktorý tvorí centrálny bod Námestia Milana Rastislava Štefánika. Tento kostol bol vybudovaný na mieste starších sakrálnych objektov. Najstaršia zmienka o kostole v Topoľčanoch je z roku 1285, jeho dnešná podoba však pochádza až z neskorobarokovej prestavby uskutočnenej v rokoch 1792 – 1802.

Z architektonického hľadiska je základom tohto chrámu jednoloďový pozdĺžny priestor zaklenutý pruskou klenbou s medziklenbovými pásmi, doplnený pravouhlým uzáverom presbytéria, pristavanou sakristiou, oratóriom a vstavanou vežou. V lodi na západnej strane sa nachádza murovaný organový chór na dvoch stĺpoch. Fasády chrámu sú členené pilastrami s rímsovými hlavicami. Rizality bočných stien lode zakončujú murované zalamované štíty.

Pre interiér tohto chrámu je charakteristické bohaté použitie dekoratívnych prvkov a materiálov typických pre obdobie neskorého baroka a klasicizmu, v ktorom bol kostol štýlovo upravovaný. Patria medzi ne napríklad umelý mramor, sadra, fresková nástenná výmaľba, zlátená a polychromovaná drevorezba interiérového vybavenia kostola a podobne.

Maľby klenieb boli vytvorené nitrianskym maliarom a reštaurátorom Edmundom Massányim (1907 – 1966) v roku 1942, o čom svedčí datovanie s uvedeným menom autora na jednej z malieb. Vlastnú maliarsku kompozíciu realizoval autor technikou pravej fresky (buon fresco). Klenby majú bohatú maliarsku výzdobu, ktorú predstavujú široko koncipované figurálne výjavy, iluzívna maľba predstavujúca architektonické články, orámovanie figurálnych motívov a ornamentálna výzdoba. Medzi zobrazené motívy patrí Nanebovzatie Panny Márie, Adorácia Všetkých svätých, Evanjelisti a Kristus pred Pilátom. Jedna z postáv zobrazená vo vrchnej časti kompozície Adorácia Všetkých svätých predstavuje autoportrét samotného umelca, Edmunda Massányiho, ktorého možno medzi ostatnými postavami identifikovať podľa signatúry na límci svojho odevu.

V interiéri chrámu sa nachádzajú tri veľkoplošné oltárne obrazy, ktorými sú Nanebovzatie Panny Márie, svätý Ignác z Loyoly a svätý Karol Boromejský. Tieto obrazy z konca 18. storočia patria

medzi vzácny súbor olejomalieb, ktoré na objednávku vytvoril viedenský majster Andrej Zallinger (1738 – 1805) v závere svojho života. Fakt, že v jednom kostole sa nachádzajú hneď tri jeho obrazy je veľmi zaujímavou skutočnosťou. Veľkoplošné oltárne obrazy sú vsadené do mohutných dekoratívnych mosadzných rámov z roku 1796 a 1801 z dielne topoľčianskeho zlatníka Lukáša Clemensa.

Exteriér fasády priečelia kostola zdobia v nikách umiestnené sochy apoštolov svätého Petra a svätého Pavla. V zadnej časti exteriéru chrámu sa nachádza lurdská jaskyňa s oltárom Panny Márie, ktorá tu bola pristavaná v druhej polovici 19. storočia. Jaskyňa je prístupná betónovým schodiskom s dvomi priamymi protiľahlými ramenami a zábradlím s balustrádou. Na oboch bočných stenách prístavby lurdskej jaskyne sú sekundárne osadené vysoké kamenné dosky s menami miestnych obyvateľov a obyvateľov okolitých obcí padlých v prvej svetovej vojne.

Zaujímavosť

V krypte kostola bola spolu s rodičmi pochovaná grófka Mária Terézia Berényiová, ktorá v rokoch 1730 – 1752 uskutočnila barokovú prestavbu tovarníckeho kaštieľa.

2 Národná kultúrna pamiatka

Socha Sedembolestnej Panny Márie

V kostole Nanebovzatia Panny Márie v Topoľčanoch je umiestnená socha Sedembolestnej Panny Márie, ktorá je jednou z národných kultúrnych pamiatok nachádzajúcich sa v meste Topoľčany. Pôvodne sa táto socha nachádzala v jednej zo 4 prícestných kaplniek, ktoré v roku 1634 nechala postaviť v chotári Topoľčian a Tovarník grófka Katarína Pálfiová, ako poďakovanie za záchranu života svojho manžela, palatína Žigmunda Forgáča.

Táto drevená socha, ktorá je dielom neznámeho umelca, pochádza pravdepodobne z druhej polovice 17. storočia. V povedomí domáceho obyvateľstva mala tak významné miesto, že sa neskôr stala predlohou pre ikonografický typ topoľčianskej piety, ktorá sa vyznačuje robustnou kompozíciou. Socha bola 15. augusta 1854 posvätená

kardinálom Jánom Scitovským, ktorý sochu pri tejto príležitosti korunoval a osobitným dekrétom vyhlásil farský kostol za mariánsku svätyňu.

Zaujímavosť

K soche Sedembolestnej Panny Márie sa viaže povesť, ktorá hovorí o tom, ako jedného dňa usporiadal topoľčiansky richtár Šuchman veľkú hostinu. Na hostinu bol okrem stoličných pánov a úradníkov pozvaný aj závadský farár Ján Andrejkovič. Keď sa farár vydal na cestu domov, vonku bola už tma a padal hustý sneh. Vo chvíli keď sa jeho koč priblížil ku kaplnke, v ktorej bola umiestnená socha Sedembolestnej Panny Márie, kone odrazu zastali. Darmo ich kočiš nútil ďalej, ani sa z miesta nepohli. Na otázku farára, prečo sa kone tak vzpierajú, kočiš odpovedal: *„Vidím stáť pred koňmi ženu bielo oblečenú, ktorá vyšla z kaplnky.“ „Šľahni ju bičom“*, hovorí mu farár. Keď sa vystrašený kočiš zdráhal ublížiť neznámej žene, farára prešla trpezlivosť a sám ju šľahol bičom. Po tom ako zasiahol tajomnú bielu ženu do tváre, záhadná pani zmizla a kone sa rozbehli veľkým cvalom ďalej. Na druhý deň bolo vidieť na ľavom líci sochy Sedembolestnej Panny Márie hlbokú, krvavú čiaru, ktorá tam zostala dodnes. A aký bol osud nemilosrdného farára? Ten po príchode domov vážne ochorel a onedlho na následky choroby zomrel. Legenda, ktorá sa spája so sochou topoľčianskej Sedembolestnej Panny Márie sa stala námetom na historický román Laca Zrubca s názvom Ranil tvár ženy, ktorého dej sa odohráva v Topoľčanoch a blízkom okolí.

3 Národná kultúrna pamiatka

Budova rímskokatolíckeho farského úradu

Na Námestí Milana Rastislava Štefánika v Topoľčanoch sa nachádza budova, ktorá je typickým meštianskym dvojpodlažným domom s prejazdom a vnútorným nádvorím. Touto budovou je rímskokatolícky farský úrad. V jeho priečelí sa nachádza nika, v ktorej je umiestnená socha Jána Nepomuckého. Presný rok výstavby budovy fary nie je známy, ale v 17. storočí už stála, čo dokazuje nález renesančnej omietky z tohto obdobia. Maľovaná výzdoba omietky pozostávala z iluzívneho kvádrovania čierno - bielej farby. V roku 1765 sa uskutočnila väčšia prestavba, po ktorej mala budova farského úradu dve poschodia, vínnu pivnicu a stajne. V 19. storočí bola fasáda budovy upravená v eklektickom slohu.

Zaujímavosť

Reštaurátorský výskum uskutočnený v roku 2009 odhalil na fasáde budovy tri omietkové vrstvy.

4 Pamätihodnosť mesta Topoľčany

Súsošie Najsvätejšej Trojice (Trojičný stĺp)

Súsošie Najsvätejšej Trojice je prvou so súboru sôch, ktoré sa nachádzajú na Námestí Milana Rastislava Štefánika v Topoľčanoch. Táto klasicistická socha pochádzajúca z roku 1768 je umiestnená v juhovýchodnej časti námestia na iónskom stĺpe s volútovou hlavicou. Socha so stĺpom stojí na štvorbokom podstavci s vloženými inofarebnými kamennými platňami. Svätá trojica je zobrazená spodobením postavy Boha – Otca, Ježiša Krista a Ducha Svätého v podobe holubice. Súsošie bolo v roku 1824 renovované. Na renováciu prispel zeman František Petrikovič.

Zaujímavosť

Svätá Trojica môže byť symbolizovaná aj trojuholníkom alebo využitím trojbokého pôdorysu, zvlášť u trojičných stĺpov. Budovanie trojičných stĺpov bolo rozšíreným spôsobom manifestácie viery a cirkvi v katolíckych krajinách najmä v 17. a 18. storočí.

5 Pamätihodnosť mesta Topoľčany

Socha svätého Vendelína

Na východnom rohu ohrady kostola Nanebovzatia Panny Márie v Topoľčanoch sa nachádza ďalšia zo súboru sôch. Táto kamenná socha, zobrazujúca svätého Vendelína, z roku 1862 bola pôvodne umiestnená pri starom moste cez rieku Nitru smerom na Práznovce. Svätý Vendelín patrí medzi poľnohospodárskych patrónov, ktorých kult bol v minulosti na Slovensku veľmi rozšírený. Je považovaný za patróna pastierov, sedliakov, polí a roľníkov, a preto je väčšinou zobrazovaný ako mladý pastier s pastierskou palicou a kapsou. Pri jeho nohách leží krava a ovca. Socha svätého Vendelína zvyčajne stála pri cestách, ktorými sa hnal dobytok na pašu alebo priamo na pasienkoch či blízko nich, aby patrón opatroval pasúce sa stáda.

Zaujímavosť

Socha svätého Vendelína sa nachádza aj v neďalekých Urminciach, uprostred obce. Podľa spomienok pamätníkov práve okolo tejto sochy hnali pastieri v minulosti dobytok na pašu.

6 Pamätihodnosť mesta Topoľčany

Socha svätého Floriána

V severovýchodnej časti Námestia Milana Rastislava Štefánika v Topoľčanoch sa nachádza kamenná socha svätého Floriána umiestnená na hladkom stĺpe. Táto socha pochádza z obdobia pred rokom 1780. Rok 1862 uvedený na čelnej strane drieku jej piliera sa vzťahuje k renovácii sochy. Svätec je zobrazený v klasickej póze v oblečení rímskeho dôstojníka so zástavou v ľavej a vedrom v pravej ruke. Pri nohách má svoj atribút – horiaci dom, ktorý hasí vodou z vedra. Svätý Florián, ktorý bol umučený vo vode sa stal patrónom profesií súvisiacich s ohňom, ako sú hasiči, hutníci, kominári, hrnčiari či pekári.

Jeho sochy bývajú zväčša umiestňované uprostred obce, aby ju chránili pred požiarom.

Zaujímavosť

Po viacerých požiaroch v 18. storočí sa svätý Florián stal patrónom mesta Topoľčany. Sochu svätého Floriána venovali mestu jeho obyvatelia.

7 Pamätihodnosť mesta Topoľčany

Socha svätého Antona

Súčasťou súboru sôch na námestí Milana Rastislava Štefánika, ktorá sa nachádza pri severnej fasáde kostola Nanebovzatia Panny Márie v Topoľčanoch, je socha svätého Antona. Táto kamenná socha bola pôvodne umiestnená na malom námestí na Krušovskej ulici, ktoré v minulosti nieslo názov Zelený rínok. Postava svätca stojí na štvorbokom stĺpe, ktorý sa v drieku smerom nadol rozširuje. Svätý Anton býva zobrazovaný ako mladý františkán s ľaliou a s malým Ježišom v náručí. Je patrónom chudobných, sociálnych pracovníkov, manželov či pomocníkom pri hľadaní stratených veci.

Zaujímavosť

Hornú časť stĺpa ukončuje volútová hlavica v strede s rokajovým motívom. Rokaj je abstraktný a často nesymetrický ornament v tvare mušle alebo plamienka, podľa ktorého dostalo názov rokoko. Pôvodne vznikol v umelých jaskyniach zámockých parkov (grottách), ktoré sa často zdobili skutočnými mušľami a v dobe francúzskeho kráľa Ľudovíta XV. sa rozšíril takmer do celej Európy.

8 Pamätihodnosť mesta Topoľčany

Socha Immaculaty

Na severozápadnej strane Námestia Milana Rastislava Štefánika v Topoľčanoch sa pod lístím košatej brezy ukrýva socha Immaculaty. Táto kamenná socha z roku 1710 stojí na klasicistickom stĺpe s volútovou hlavicou. Stĺp so sochou je postavený na štvorcovom podstavci, ktorý na troch stranách dekorujú reliéfne výjavy zo života Krista. Názov sochy je odvodený od výrazu immaculata conceptio, čo znamená nepoškvrnené počatie. Tento koncept predstavuje vo výtvarnom umení typ zobrazenia Panny Márie, stojacej na mesačnom kosáku a zemeguli ovinutej hadom, ktorému Panna Mária drví pätou hlavu. Súčasťou výjavu sú ďalšie atribúty patriace Márii, medzi ktoré patrí koruna z dvanástich hviezd, palma a ľalia. Kult Panny Márie patrí ku kľúčovým zložkám katolicizmu nielen v regióne Topoľčian, ale i v iných regiónoch sveta.

Zaujímavosť

Mariánsky kult bol silný najmä v 13. až 15. storočí medzi ľudovými vrstvami, pre ktoré bola Mária zosobnením ochranného materského princípu. V období baroka, v 17. a 18. storočí bol mariánsky kult opäť oživený a priniesol nové typy zobrazenia medzi ktoré patrí aj Immaculata.

9 Pamätihodnosť mesta Topoľčany

Socha svätého Jána Nepomuckého

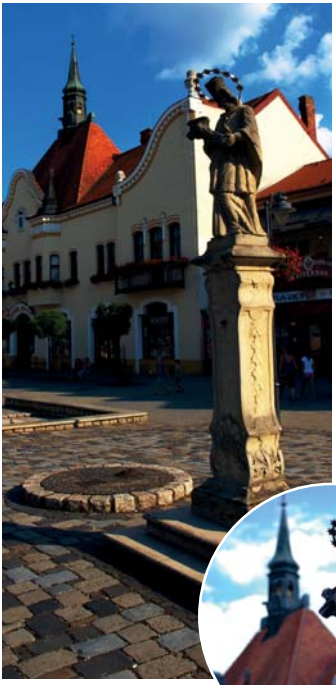

V juhozápadnej časti Námestia Milana Rastislava Štefánika v Topoľčanoch sa nachádza pieskovcová baroková socha, ktorá pochádza z roku 1760. Táto socha, umiestnená na dekoratívnom podstavci, ktorý sa smerom dole rozširuje do menších volút, znázorňuje svätého Jána Nepomuckého. Na bočných stranách jej podstavca sa nachádza feston, čo je plastický dekoratívny prvok z rastlinných ornamentov.

Svätý Ján Nepomucký, mučeník utopený vo Vltave, patrí na Slovensku medzi najpopulárnejších svätcov. Jeho kult sa rýchlo rozšíril najmä vďaka jezuitom. Je patrónom Čiech, kňazov, spovedníkov, mostov, rybárov, pltníkov či mlynárov. Býva zobrazovaný v rúchu kanonika s biretom na hlave, štólou, krucifixom, svätožiarou, piatimi hviezdami a palmovou ratolesťou ako znakom mučeníka. Socha zobrazujúca Jána Nepomuckého sa v Topoľčanoch nachádza aj na Stummerovej ulici v areáli kalvárie a tiež v mestskej časti Veľké Bedzany.

Zaujímavosť

Meno tohto svätca má správne znieť Ján z Pomuku. Nepomuk vzniklo z nesprávneho čítania jeho mena v latinskom znení, ktoré sa písalo Jan de Pomuk.

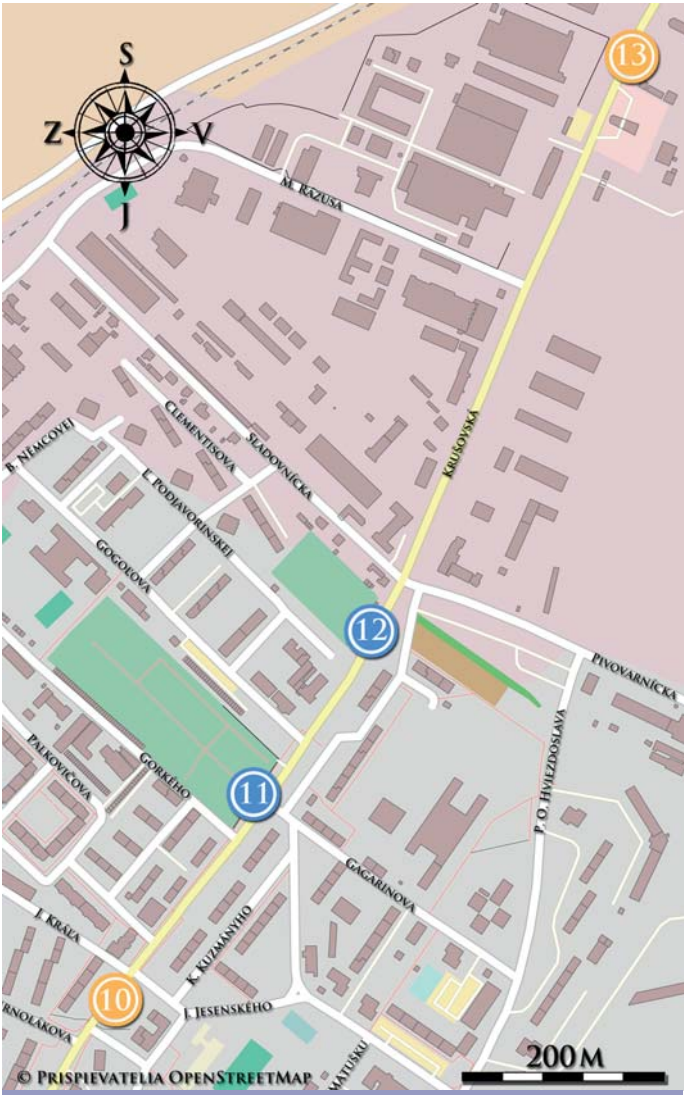

Národná kultúrna pamiatka

Iná pamiatka mesta Topoľčany

Sakrálne pamiatky Krušovskej ulice

10 Iná pamiatka mesta Topoľčany

Kaplnka Ružencovej Panny Márie

Na Krušovskej ulici v Topoľčanoch sa nachádza kaplnka Ružencovej Panny Márie, ktorá bola postavená v roku 1750 v barokovom slohu. Táto kaplnka je jednoloďovou stavbou so segmentovým uzáverom presbytéria a zaklenutá je pruskou klenbou. Jej fasády sú členené pilastrami s rímsovými hlavicami a podstrešnou rímsou. V priečelí budovy sa nachádza zalamovaný štít. V interiéri barokovej kaplnky sa na zadnej strane nachádza drevená maľovaná empora s obrazmi štyroch západných cirkevných otcov (svätého Augustína, svätého Ambróza, svätého Gregora Veľkého a svätého Hieronyma), ktorí sú namaľovaní po stranách centrálneho obrazu Krista Pantokratora – Vševládcu. Parapet empory je národnou kultúrnou pamiatkou.

Zaujímavosť

Kaplnka Ružencovej Panny Márie slúžila v minulosti ako pohrebná kaplnka a v súčasnosti stojí na mieste dnes už zaniknutého cintorína, ktorý sa nachádzal za hradbami mesta.

11 Národná kultúrna pamiatka

Starý mestský cintorín

Významnou pamiatkou mesta Topoľčany, ktorá sa nachádza na Krušovskej ulici je Starý cintorín, ktorý bol založený v roku 1900. Mnohé náhrobné kamene, ktoré sa tu nachádzajú dokumentujú vývoj umeleckoremeselnej tvorby od začiatku storočia. Poznačené sú módnym štýlom, či finančnými možnosťami rodín. Pri ich tvorbe bola použitá široká škála materiálov od dreva, cez kameň, až po železo.

V stredovekých mestách, výnimkou neboli ani Topoľčany, boli cintoríny umiestnené v okolí kostolov. Od začiatku 16. storočia sa však pohrebiská z hygienických dôvodov začali premiestňovať za hranice intravilánov. Všeobecne možno povedať, že hroby na cintorínoch boli až do prelomu 18. a 19. storočia zväčša anonymné. Až od konca 18. storočia sa stávajú náhrobné kamene identifikátorom pochovaných. Na Starom cintoríne sú pochované mnohé významné osobnosti. Jednou z nich je feldmaršál (polný maršál) rakúsko – uhorskej armády August Spiess von Braccioforte (1834 – 1928).

Zaujímavosť

Topoľčany mali v minulosti cintoríny na viacerých miestach. Jeden z nich sa nachádzal na Tovarníckej ceste, na mieste, kde dnes stojí budova Strednej zdravotnej školy svätého Vincenta de Paul a Gymnázia svätého Vincenta de Paul, ďalší bol situovaný v okolí chrámu Nanebovzatia Panny Márie, či za hradbami mesta v lokalite dnešnej kaplnky Ružencovej Panny Márie.

12 Národná kultúrna pamiatka

Židovský cintorín

Ďalšou avšak nie menej zaujímavou sakrálnou pamiatkou Krušovskej ulice je židovský cintorín, ktorý bol posvätený koncom 19. storočia. Vchod do cintorína vedie cez obradnú sieň, v ktorej pohrebné bratstvo vykonávalo obrady a modlitby. Nad vchodom do obradnej miestnosti je umiestnená mramorová tabuľa s nápisom: *„K miestu odpočinku každého živého.“* Vedľa obradnej siene sa nachádza byt hrobára. Na topoľčianskom židovskom cintoríne bolo zvykom pochovávať mŕtvych hlavou na západ, aby mali oči upreté na východ, smerom k Jeruzalemu.

Dôstojné pochovávanie mŕtvych patrí k najvyšším hodnotám židovskej tradície. Cintoríny sú pre židov posvätné miesta a je prikázané ísť sa pomodliť na rodičovský hrob a hroby duchovných predstaviteľov každý rok, v deň ich smrti.

Na miestnom židovskom cintoríne sú pochované mnohé významné osobnosti ako napríklad vrchný rabín Filip Schlesinger, riaditeľ topoľčianskeho rabínskeho učilišťa, či vrchný rabín Emanuel Schlesinger.

Zaujímavosť
V Topoľčanoch sú tiež pochovaní potomkovia bratislavského vrchného rabína Chatama Sofera (1762 – 1839), najväčšieho židovského náboženského učenca 19. storočia, ktorého dcéra tu bola vydatá.

13 Iná pamiatka mesta Topoľčany

Božie muky

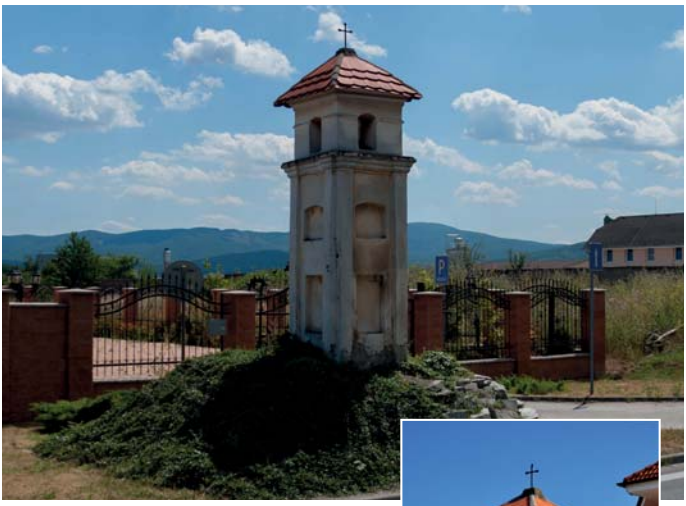

Na Krušovskej ulici v Topoľčanoch sa nachádza ešte jeden menší sakrálny objekt s názvom Božie muky. Ide o druh prícestnej kaplnky, ktorý sa v minulosti umiestňoval uprostred dediny, pri rodinných domoch, na výpadových či krížnych cestách a na hraniciach chotárov na pamiatku šťastných alebo tragických udalostí.

Zaujímavosť
Božie muky (nesprávne božia muka) sa na Slovensku stavali v 15. až 19. stor. Rozšírené sú po celej kresťanskej Európe.

Národná kultúrna pamiatka

Pamätihodnosť mesta

Sakrálne pamiatky Stummerovej ulice

14 Národná kultúrna pamiatka

Kaplnka Stummerovej nemocnice

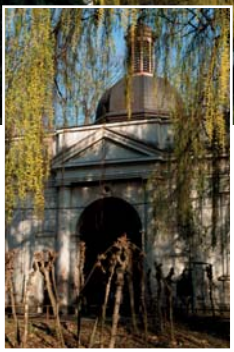

Na Pavlovovej ulici v Topoľčanoch sa nachádza majestátna kaplnka Stummerovej nemocnice. Je súčasťou areálu takzvanej starej nemocnice, pozostávajúceho zo siedmich objektov, ktoré sú tiež kultúrnymi pamiatkami. Týmito objektmi sú nemocnica, kaplnka, ohradný múr, administratívna budova, hospodárska stavba, pavilón a samotný park. Tento areál tvorí súčasť vyhlásenej pamiatkovej zóny s názvom Stummerova ulica s areálom starej nemocnice v Topoľčanoch.

O vybudovanie nemocnice sa postarala rodina Stummerovcov, ktorá výrazne ovplyvnila rozvoj Topoľčian a ich širšieho okolia. Predkovia tejto rodiny pochádzali z Rakúska a v roku 1868 kúpili panstvo Tovarníky. Významným predstaviteľom tejto rodiny bol barón August Stummer, ktorého si súčasníci pamätajú ako človeka vzdelaného, skromného a citlivého, nakloneného chorým a trpiacim. Jedným z jeho najhumánnejších činov, ktorý bol medzníkom v rozvoji zdravotníctva nielen v meste, ale i v širokom okolí, bolo bezpochyby postavenie župnej nemocnice v Topoľčanoch v roku 1885. Barón po ukončení stavebných prác daroval nemocnicu Nitrianskej župe.

Na jeho počesť bola pri vchode do hlavnej budovy osadená pamätná tabuľa z červeného mramoru s nápisom: *„Obetavosťou baróna Augusta Stummera postavené v roku 1885“*. Po otvorení nemocnice, ktorá bola slávnostne uvedená do prevádzky 2. januára 1886, do nej nastúpila ako zdravotnícky personál pätica rehoľných sestier rádu svätého Vincenta z Grazu v Rakúsku. Nemocnica mala 74 lôžok a na svoju dobu bola veľmi moderne zariadená. Jej štyri budovy a dvor zaberali celkovú plochu 1 700 m^2.V nemocničnej kaplnke, ktorá bola zasvätená Nepoškvrnenému počatiu Panny Márie, sa konali krsty i sobáše.

Zaujímavosť

Okrem hlavnej sochy Nepoškvrnené počatie Panny Márie sa v kaplnke nachádzali i ďalšie sochy, medzi ktorými bola i socha zakladateľa rehole svätého Vincenta a spoluzakladateľky svätej Lujzy. Po stranách kaplnky boli sochy Božského Srdca Ježišovho a svätého Jozefa.

15 Pamätihodnosť mesta Topoľčany

Súsošie Piety

Na Stummerovej ulici v Topoľčanoch pri moste nad potokom Chocina sa nachádza ešte jedna socha, ktorou je Pieta. Toto súsošie pochádza z 2. polovice 18. storočia. Je umiestnené na jednoduchom kamennom podstavci, ktorého hladký driek je ukončený pravouhlou rímsovou hlavicou. Kamenné súsošie tvorí postava Panny Márie s postavou Krista, ktorého telo

bezvládne spočíva na rozložených kolenách matky. Na tele Krista, ktoré je strnulé vystupujú naturalistické detaily ako sú rebrá a žily na rukách či nohách. Postava Márie a Ježiša má na hlave kráľovskú korunu, v strede ktorej je umiestnený kríž.

Zaujímavosť

Vo vizitácii topoľčianskej farnosti z 30. mája 1780 sa píše: *„Na ceste oproti Chrabranom pri rieke Chocina je postavená murovaná socha na náklady Františka Straku. Je to pôvabná kamenná socha Bolestnej Panny Márie Šaštínskej“.*

16 Pamätihodnosť mesta Topoľčany

Socha svätého Jána Nepomuckého

Druhá socha svätého Jána Nepomuckého v Topoľčanoch sa nachádza na Stummerovej ulici pri moste nad potokom Chocina. Táto klasicistická socha pochádza z 2. polovice 18. storočia a je umiestnená na jednoduchom kamennom podstavci, ktorého hladký driek je ukončený pravouhlou rímsovou hlavicou. Svätec, ktorého socha znázorňuje je odetý v kanonickom rúchu, ktorého dynamicky spracovaná drapéria v náznakoch sleduje anatómiu tela. Odetú má dlhú reverendu, na nej kratšiu rochetu a na ramenách mozettu. Na hrudi pridržiava kríž s korpusom.

Zaujímavosť

Predpokladá sa, že socha bola pri potok Chocina umiestnená sekundárne. Vo vizitácii topoľčianskej farnosti z 30. mája 1780 sa píše: *„Pri nemčickom moste na kráľovskej ceste je vkusná kamenná novopostavená socha svätého Jána Nepomuckého od pána Jozefa Martoňa, panského provizora.“*

17 Národná kultúrna pamiatka

Kalvária

Prirodzenou súčasťou mesta Topoľčany je Kalvária, ktorá sa nachádza v západnej časti mesta v lokalite s názvom Pod Kalváriou. Súbor objektov kalvárie bol postavený v rokoch 1853 až 1856 v neogotickom slohu. Jej vznik súvisí s tradíciou zázračnej Panny Márie Veľkotopoľčianskej. Miesto pre výstavbu kalvárie bolo vybrané pri prameni,

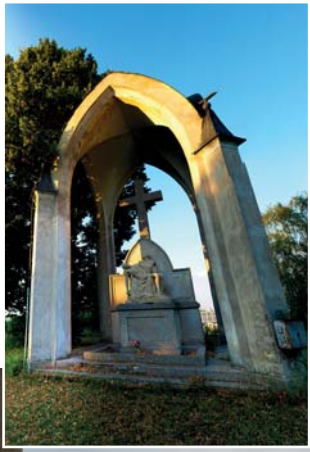

s ktorým je spojená povesť o zázračnej vode. Zásluhu na jej postavení mal topoľčiansky dekan Vincent Kubica.

Kalvária pozostáva zo 14 kaplniek krížovej cesty a ďalších objektov. Centrom komplexu je kaplnka Sedembolestnej Panny Márie, postavená nad prameňom uprostred svahu. Kalvária pôvodne vrcholila troma drevenými krížmi. Počas rozsiahlej renovácie v roku 1929 ich však nahradila baldachýnová architektúra, zastrešujúca kamenný kríž s korpusom Ukrižovaného a súsoším Piety. Vybudovaním tohto baldachýnu tak vznikla otvorená kaplnka Ukrižovania. Kaplnky jednotlivých zastavení boli koncom 19. storočia uzavreté kovovými presklenými dverami. Zastavenia boli v 70-tych rokoch 20. storočia doplnené maľovanými výjavmi od neznámeho autora.

V areáli kalvárie sa nachádza tiež i socha svätého Jána Nepomuckého pochádzajúca z obdobia pred rokom 1780, ktorú nechal vyhotoviť slobodný cech obuvnícky.

Zaujímavosť

Na vrchole kalvárie je umiestnená pieskovcová socha piety, ktorej autorstvo je niekedy pripisované sochárovi Fraňovi Štefunkovi (1903 – 1974), inokedy je zase za autora považovaný sochár Alojz Riegele (1879 – 1940). Riegele sochu údajne vytvoril podľa modelu baróna Lea Haupt – Stummera (1887 – 1979).

Národná kultúrna pamiatka

Pamätihodnosť mesta

Sakrálne pamiatky mestských častí Malé a Veľké Bedzany

18 Národná kultúrna pamiatka

Socha svätého Jána Nepomuckého

Mestská časť Veľké Bedzany ukrýva uprostred rustikálnej historizujúcej kaplnky kamennú sochu svätého Jána Nepomuckého. Táto socha z prelomu 18. a 19. storočia, ktorá je situovaná na štvorbokom podstavci a nesie znaky baroka a klasicizmu, je poslednou zo súboru sôch Jána Nepomuckého, ktoré sa nachádzajú v Topoľčanoch. Figúra svätca je vytesaná na štvorcovom sokli, v tradičnom oblečení a zaužívanej ikonografii. Na soche sa dajú identifikovať typické znaky oblečenia tohto svätca, ku ktorým patrí kanonické rúcho s plasticky zobrazenou kožušinovou mozzetou uviazanou do tvaru mašle, štvorhranný biret na hlave a kríž s korpusom Krista, ktorý je osobným atribútom Jána Nepomuckého. Výtvarné podanie charakterizujú rustikálne znaky klasicizmu, ktoré sa prejavujú v zjednodušenej schematickej modelácii drapérií a telesných partií, najmä v modelácii tváre, vlasov a extrémne predĺžených dlaní.

Zaujímavosť

Figúra svätca je zobrazená v klasickom kontraposte. Je to spôsob zobrazenia stojacej ľudskej postavy s mierne pokrčenou jednou nohou, kým druhá noha je napnutá. Kontrapost oživuje figúru tým, že vytvára napätie medzi napnutou a uvoľnenou nohou a postave dodáva esovité prehnutie.

19 Pamätihodnosť mesta Topoľčany

Kaplnka Panny Márie

V mestskej časti Malé Bedzany sa nachádza pseudogotická kaplnka z roku 1870. Ide o jednoloďovú stavbu s presbytériom s obdĺžnikovým uzáverom zaklenutým valenou klenbou. Loď kaplnky má rovný strop a jej fasády sú členené štukovými rámcami. V priečelí sa nad obdĺžnikovým portálom nachádza drevený štít s vežičkou. Interiéru dominuje pseudogotický oltár z čias výstavby kaplnky. Kaplnka je zasvätená narodeniu Panny Márie a konajú sa v nej pravidelné bohoslužby.

Zaujímavosť

Pseudogotický vyrezávaný oltár zachovaný dodnes bol vytvorený majstrom Michalom Zubatým. Práce podľa predlohy z Viedne mu trvali 4 roky. Oltárik kaplnky bol vysvätený v roku 1910.

Vydavateľ	Mesto Topoľčany
Autor textu	PhDr. Katarína Beňová
Úprava textu	RNDr. Vladimír Grežo
Odborné konzultácie	Anna Jurišová, Ing. Arch. Eva Gažiová
Grafika	Prima-Print, a.s., Tovarníky, Jozef Matúš
Autor fotografií	RNDr. Vladimír Grežo
Autor máp	RNDr. Vladimír Grežo
	Mapové výstupy sú dostupné pod licenciou Open Database Licence.
Rok vydania	2015

Táto publikácia bola spracovaná v rámci samostatne dopytovo orientovaného projektu „Podpora aktívneho starnutia cestou rozširovania vedomostí a zručností gradujúcich kvalitu života seniorov“, ktorého realizácia vo výške 128 007,48 € bola spolufinancovaná z 85 % z Európskeho fondu sociálneho rozvoja, z 10 % zo štátneho rozpočtu a vo výške 5 % z rozpočtu mesta Topoľčany.

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť
Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Európska únia
Európsky sociálny fond

Agentúra
Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR
pre štrukturálne fondy EÚ

Operačný program
VZDELÁVANIE